

А.І. Мазяр
Житомирський державний університеті мені Івана Франка
Науковий керівник: кандидат філологічних наук, доцент кафедри германської
філології та зарубіжної літератури
О.В. Коляда

Особливості понятійного апарату драматургії абсурду. Витоки та проблематика назви течії

Дослідження понятійного апарату драматургії абсурду її витоків та проблематики назви залишається все ще актуальним. Драматургія є одним із найстарших видів мистецтва, що у ХХ ст. разом із культурою пережило революційний злам, відкривши брехтівську «епічність» та бартівську «кібернетику». Театральне життя у другій половині ХХ ст. було пройняте духом найсміливіших експериментів, що руйнували канони драматичних жанрів, дію, композицію, сценічну мову. Робилися спроби створити п'єси «без дії», «без характерів», навіть «без слів». Ставилися драми, що зображували стихію підсвідомого й царину мрії, зосереджені на передачі «живої театральної емоції» й спрямовані на порушення інтелектуально-філософських питань. Драматурги, за висловом французького літературознавця Л. ван Дельфта, нагадували мореплавців, які вирушили у ризиковану подорож для відкриття нових земель, творчий пошук кожного вливався у загальний рух оновлення театру. У розмаїтті театального життя зазначеного періоду можна виокремити кілька найзначніших тенденцій:

- практика подальшої руйнації ілюзії життєподібності на сцені - до повного знищення бар'єрів між актором та глядачем (характерна деталь: деякі драматурги наполягали на тому, щоб декорації змінювалися прямо на очах публіки або взагалі відмовлялися від лаштунків);
- під впливом екзистенціалістських концепцій та настроїв, з одного боку, і зростання недовіри до ідеології, з другого, - «ідеологічна драма» поступилася місцем антиідеологічному театрові; першорядного значення для драматургів набули універсальні явища духовного буття людини;
- тяжіння до форми так званої «відкритої драми» (широко представлені у творчості Б.Брехта), якій притаманна настанова на синтез епічних, ліричних і драматичних елементів; фрагментарний характер окремих частин, котрі гіпотетично можна доповнити або навіть вилучити з твору; рух дії по колу або по

спіралі; різновекторність дії; вільне жонгливання часом та простором, «відкритий фінал» тощо;

- інтенсивно розвивався «гібридний» драматичний жанр - трагікомедія («Немає більше ні драм, ні трагедій, - зауважив устами свого героя драматург Е. Йонеско, - трагедія стала комічною, комедія-трагічною...»).

Видатними досягненнями західного театру у перші десятиліття після Другої світової війни були інтелектуальна драма-притча та «театр абсурду».

У другій половині ХХ століття чимало драматургів відгукувалися на сучасні їм історичні події та загальні питання духовного буття, використовуючи таку жанрову форму, як драма-притча. Притча - алегоричний твір повчального характеру, насичений моральним або філософським змістом та символічними образами. Для притчі характерна відсутність розвинутого сюжетного руху. Серед тих, хто звертався до цього жанру, - Б. Брехт і Жан-Поль Сартр, Альбер Камю й Ежен Йонеско. Зверталися до п'єси-притчі і швейцарські драматурги М. Фріш і Ф. Дюрренматт.

На початку 50-х років ХХ ст. у театрах Франції почали з'являтися незвичайні вистави, виконання яких було позбавлене елементарної логіки, репліки суперечили одна одній, а зміст, який відтворювався на сцені, був незрозумілий глядачам. Ці незвичні вистави мали і дивну назву - театр «абсурду», або мистецтво «абсурду». Ця течія виникає під впливом французького екзистенціалізму. Усупереч думці стосовно абсурду як відсутності будь-якого сенсу, драматургами обґрунтовується позиція абсурду як сенсу прихованого, неявного (від лат. *absurdus* - неблагозвучний, нісенітний, *surdus* - втаємничений, глухий). Відомо, що для раціоналістичного типу мислення явище абсурду витлумачувалося вкрай вузько (у словнику поняття абсурду або зовсім було відсутнім (словник Даля), або ж подавалося як «нелепость» у Ожегова). Категорія абсурду приходить насамперед із філософії екзистенціалізму. У своєму есе «Міф про Сізіфа» А. Камю писав, що абсурд - це метафізичний стан людини у світі, він народжується із зіткнення людського бажання "бути щасливим і збагнути розумність життя" з «мовчазною нерозумністю світу». Камю зазначав, що людина відчувається «чужою» у Всесвіті, вона є вигнанцем у ньому; «розлад між людиною і життям, що її оточує, між актором і декораціями і дає, власне, відчуття абсурду»[3: 32]. Твори театру

«абсурду» швидко проникли в театри багатьох країн світу. За час свого існування ця течія міцно закріпилася у ряді сучасних модерністських напрямків у літературі та мистецтві.

Термін «театр абсурду» ввійшов у літературний обіг після появи однойменної монографії відомого англійського літературознавця Мартіна Ессліна. Під цим терміном М. Есслін об'єднав драматургів різних генерацій і літературних традицій:

1. французів Ежена Йонеско, Семюеля Беккета, Артюра Адамова, Фернандо Аррабаля, Жана Жене;
2. англійців Гарольда Пінтера, Нормана Фредеріка Сімпсона;
3. американця Едварда Олбі;
4. італійців Діно Буццаті та Еціо Д'Ерріко;
5. швейцарця Макса Фріша;
6. німецького письменника Гюнтера Грасса;
7. поляків Славоміра Мрожека і Тадеуша Ружевиича;
8. чеського драматурга Вацлава Гавела та інших митців.

Найяскравішими представниками «театру абсурду» вважаються Е. Йонеско, С. Беккет, Ж. Жене, почасти - А. Адамов, Е. Олбі та ін. Утім, термін «театр абсурду» є досить умовним. М. Есслін, який його запровадив, зазначав, що не існує «ні організованого напрямку, ні мистецької школи», яка б називалася «театром абсурду». Сам термін, за його словами, є лише «робочою гіпотезою» та має «допоміжне значення».

Хоча театр «абсурду» зародився і виник у Франції, проте мистецтво "абсурду" не належало до явищ французького національного мистецтва. Ініціаторами цього напрямку були письменники - румун Ежен Йонеско (Йонеско) та ірландець Семюел Беккет, які проживали і працювали на той час у Франції. У різні періоди до них приєдналися ще деякі драматурги - вірменин А. Адамов, а також англійський письменник Г. Пінтер, Н. Сімпсон та інші, які проживали у Парижі. Автори театру «абсурду» протиставляли своїх героїв суспільству, але не конкретному, яке пригноблювало людину, а суспільству взагалі. Такий метод протиставлення особистості суспільству драматурги запозичили з філософії екзистенціалізму, яка була основою мистецтва «абсурду». Діячі мистецтва

«абсурду» запозичили у філософів-екзистенціалістів погляд на світ як такий, що не піддавався розумінню і в якому панував хаос. Як і екзистенціалісти, автори мистецтва «абсурду» вважали, що люди безсильні і не могли впливати на оточуюче середовище, а суспільство, в свою чергу, не могло і не повинно було впливати на життя людини. Відповідно з філософії екзистенціалізму, Е. Йонеско стверджував, що всі негаразди і суспільні неполадки - це результат дії людини.

З моменту виникнення театру «абсурду» сама назва носила подвійний зміст: з одного боку, вона виражала творчий прийом драматургів - доведення до абсурду окремих рис і положень, позбавлення їх всякого логічного зв'язку і змісту, а з другого - чітко визначала світосприйняття авторів, їх розуміння і втілення у своїх творах дійсності як світу, що існувало без логіки, - світу абсурду. У словнику «Культурологія ХХ століття» поняття «абсурд» трактувався як такий, що виходив за межі нашого уявлення про світ. Абсурд - не відсутність змісту, а зміст, що є неясним.

Важливим питанням теоретичного осмислення «драматургії абсурду» є власне підхід до сценічного втілення п'єс абсурдистів. Наприклад, С.Беккет був досить відомим театральним пуританином в сенсі відповідності сценічного втілення п'єси літературній першооснові твору. Виваженість найменших деталей та дотримання авторського слова становлять неабияку складність для інтерпретатора чи то режисера, бо за унікальною манерою письма драматургів-абсурдистів криється неповторна авторська доктрина, яка вимагає відповідних театральних пошуків та сценічної мови. Так, наприклад, поштовхом до витворення самобутньої літературно-філософської концепції С.Беккета послугували головні тези «філософії життя» та «філософії екзистенціалізму», концепти яких широко представлені в його п'єсах. Такий драматургічний експеримент мав на меті переглянути місце людини у всесвіті, переоцінити основу картезіанських упереджень про те, що суб'єкт відокремлений від світу та інших (суб'єктів).

Отже, це була узагальнена назва різноманітних нереалістичних явищ у драматургії 50-60-х років ХХ ст. Театр «абсурду» - найбільш значне явище театрального авангарду другої половини ХХ століття.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

- Міфопоетика драматургії абсурду (на матеріалі творів Семюеля Беккета): Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук Спец. 10.01.06. «Теорія літератури»/ О.В. Коляда. -Донецьк:Б.в., 2008. - 20 с.
- Зарубежная литература XX века/ под ред. В.М. Толмачева. – М.: Академия, 2003. - 640 с.
- Камю А. Творчество и свобода. Сборник. – М., 1990. – 608 с.
- Ел. ресурс: Театр «абсурду» як явище неоавангарду. Ознаки драми. Режим доступу: <http://studentu.ucoz.ua/index/0-44>